

102238

Søkelys: Armenia:

FORFULGT AV ULYKKE: Armenerne er et folk som ofte har vært utsatt for store ulykker. Her fra jordskjelvet som rammet republikken i desember 1988.

27/4-90

Det glemte folkemord

«Hvem husker vel armenerne?» skal Adolf Hitler ha sagt da en av hans rådgivere uttrykte uro for omverdenens reaksjoner på jødeforfølgelsene. Tyrkernes massakre kalles gjerne. «Det glemte folkemord». For 75 år siden i går – 24 april 1915 – gikk startskuddet for det første systematiske forsøket på å utrydde et helt folk fra jordens overflate.

Erik
Sagflaot

KOMMENTERER

Fra april til november 1915 pågikk massakren. Armenerne ble skutt, stukket og slått i hjel. Andre ble drevet ut på uendelige dødsmarsjer i stekende ørkenvarme inntil de stupte av utmattelse. Ingen vet det nøyaktige tallet på døde. Men det er anslått at av en befolkning på to millioner ble trolig mer enn én million drept i løpet av disse månedene. Resten ble fordrevet.

«Forgangen tid»

Tyrkerne har siden forsøkt å holde sin forbrytelse skjult for omverdenen. «Dette tilhører en forgangen tid, og angår ikke det moderne Tyrkia», har vært argumentet. Først i fjor ble for første gang tyrkiske arkiver om denne saken åpnet for forskning.

Massakren har klar sammenheng med frem-

veksten av en tyrkisk nasjonalstat etter at Det Ottomanske Rike var brutt sammen. De tyrkiske nasjonalistene ønsket en rent tyrkisk stat. Det var ikke plass for minoriteter med et annet språk og en annen kultur. Det rammet først og fremst armenerne.

Armenia er et eldgammelt folk, som opp gjennom tidene har vært underlagt vekslende imperier. Armenia ble kristent allerede i det første århundre, og roser seg av å være verdens eldste kristne befolkning. Fra det 16. århundre var den vestlige delen av Armenia en del av det ottomanske imperium, mens den østlige delen tilhørte Persia, før den i 1802 ble overtatt av Russland.

Innenfor Det Ottomanske Rike hadde armenerne hatt en stor grad av indre selvstyre, med mulighet til å leve etter sin egen kultur. Da imperiet ble oppløst og nasjonalstaten Tyrkia skulle bygges opp, ble det brått innstramning. Og i ly av den første verdenskrig ble det besluttet at armenerne skulle utryddes.

Påskuddet var verdenskrigen og at armenerne av sikkerhetsgrunner måtte forflyttes fra området hvor tyrkiske og russiske styrker kriget. Planen ble iverksatt 24. april 1915. Armenerne ble lovet nye hjem i Mesopotamia, og ble med våpenmakt drevet fra sine hjem og ut på dødsmarsjen.

Mennene ble tatt først. De fikk bare ta med seg litt håndbagasje, før de ble drevet av sted i store marsjkolonner. Etter kort tid ble de ubevæpnede armenerne overfalt av kurdiske røverbander og av bander av væpnede forbrytere som var sluppet ut av fengslene for å utføre den skitne jobben. Soldatene som fulgte kolonnene, ga dem ingen beskyttelse, men deltok selv i massakren.

Armenerne ble brutalt drept. Noen ble bundet sammen fem og fem og kastet utfor Kemalslukten nær byen Erzurum. Der ble de liggende inntil de ble spist av sultne hunder fra landsbyen rundt om.

Kulturmord

Etter folkemordet fulgte et kulturmord. All eiendom som hadde tilhørt armenerne, ble overtatt av deres muslimske naboer eller gitt til muslimske flyktninger fra Balkan. Alle gamle armenske minnesmerker ble systematisk fjernet. I dag er det ikke et eneste armensk stedsnavn tilbake i området.

Armenerne hadde ikke vært uskyldige lam i konflikten med tyrkerne. Da første verdenskrig brøt ut, hadde flertallet erklært sin lojalitet til den tyrkiske staten. Men mange hadde også gått med i krigen på russisk side og marsjerte mot de tyrkiske troppene, oppildnet av sine armenske brødre på den russiske siden av grensen. Dette ble påskuddet tyrkerne trengte for å fremstille alle armenerne som upålitelige.

Armenerne som ble fordrevet, har aldri oppgitt håpet om å få sitt land tilbake. Men selv om armenerne hevder en urgammel opphavsrett, har de alltid delt sitt Armenia med andre folkegrupper i dette turbulente området av verden. Et problem i dag er at det område armenerne gjør krav på som Armenia, av kurderne blir gjort krav på som del av staten Kurdistan. Begge har trolig like liten mulighet til å lykkes.

De senere år har enkelte armenerne ført kampen mot tyrkerne i form av terrorisme. De mener dette er eneste utvei for å påkalle verdens oppmerksomhet for sin sak. Siden 1973 er det registrert mer enn 200 «kommandoaksjoner». 40 tyrkere er drept, mange flere er såret. De mest oppsiktsvekkende aksjonene ble utført mot avgangshallen på flyplassen i Ankara i 1982 og mot Turkish Airlines' terminal på Orly-flyplassen ved Paris i 1983.